

за да го дадат на хората — основополагащ момент в Богомил-Райновото понятие „теория на обичта“.

В „Новата проза“ критикът изяснява в значителна степен мястото на „Черните лебеди“ и „Само за мъже“ в целокупното творчество на писателя и в днешната българска белетристика. Игов дава свой принос за уточняване на общата критическа оценка на „Черните лебеди“, произведение, което невярно беше отнасяно директно към школа на равностметката, и посочва главните достойнства на „Само за мъже“, роман, все още охваквач, както изтъква изследователят, истинската си оценка от страна на литературната критика.

„Парадоксите на портрета и незавършената страда“ е най-есенстично написаната глава в книгата на Светлозар Игов. Това е нещо като послеслов, но и диспут със собствените доводи за смисъла на творчеството, за пътищата на изкуството и пътищата към човека; един мащабен размисъл в широк изкуствоведско-литературоведски план, характерен за повечето от критическите му текстове.

Книгата на Светлозар Игов за Богомил Райнов е един хубав принос в разработването на критикоизследователска територия в българското литературознание, която не се радва на особено внимание. Това е темата за съдбата на творца и творческото съзнание, имаща — поне засега — малцина свои изследвачи (като напр. Здравко Чолаков, Людмила Григорова и др.). В същото време Игов показва проникновения си усет за преценка на плодовете от онази вдъхновена скръб, която един потомствен интелектуалец, един творец комунист носи у себе си не само като нравствено-екзистенциален опит, но и като отечески завет за вирност към хуманизма. И още нещо: пристрастието на критика към богатствата на „градското“ в литературата е добра възможност за читателя да предприеме духовно странстване в света на най-характерния български писател урбанист.

Антон Бояджиев.

„ЧОВЕКЪТ В СЛОВОТО“ от ПАНКО АНЧЕВ С., Български писател, 1986

Неговото присъствие в литературния живот не е епизодично. П. Анчев има трайни предпочитания към съвременната ни литература, вълнува се от нейните постижения, но не е безразличен и към несполуките ѝ, особено когато става дума за някои „талантливи провали“. Той е не само оперативен критик, който бърза да регистрира успеха или неуспеха на даден автор, а е предразположен и към по-обобщени наблюдения и изводи. Интересува се не толкова и не само от отделната творба, а от развитието на нейния автор, от цялостното му осъществяване. Не е случайно, че в заглавния и на двете му книги присъствува думата с л о в о („Творци и слово“, 1982; „Човекът в словото“, 1986). Вълнува го магията на художественото слово както назад във времето, така и в нашите мечти за бъдещето на литературата ни.

Търси и мястото на човека в словото като висша мярка за художествена пълночлост.

П. Анчев е критик, който не забравя и уроците на историята и обича да се зачита в тях, да черпи оттам поуки. Това озостря сетивата му за съвременните литературни явления, кара го да бъде сдържан в оценките си, прави го неподатлив на прибързани венчеваления, раздавани от някои с лека ръка и щедро сърце. Той се прекланя пред големите майстори на художественото слово, но не се възторга лесно, не обича елейния тон. За един литературен критик това може и да е недостатък, но е достойно като позиция и проява на характер.

След като в първата си книга ни направи съпричастни (в различен аспект и по различен повод) с критическата съдба на Н. Бончев, Т. Жечев и Я. Молхов, сега в „Човекът в словото“ П. Анчев ни среща с имената на Б. Пенев, Г. Цанев и Н. Фурнаджиев (разгледан като литературен критик). П. Анчев е донякъде песимистично настроен към съдбата на критика. Струва му се, че в повечето случаи той е осъден на забравя, че направеното от него е дело нетрайно и читателите му постепенно намаляват. Но все пак смята, че критикът остава да живее с авторите, които е открил, предугадил е развитието им, оценил е непреходността и художественото значение на творчеството им.

Щастлив пример за него е Георги Цанев („Съдба на писател“), който от ценител на съвременни нему литературни процеси се превръща в литературен историк. За П. Анчев той е критикът, който е умел правилно да се ориентира сред многобройните имена, да открива и налага най-даровитите. Каква щастлива критическа съдба — да започнеш дейността си с Хр. Смирненски, да видиш дарованието на А. Разцветников, А. Каралийчев, Н. Фурнаджиев; да оцениш ѝ време И. Волен, Св. Минков, Ст. Загорчинов, Ат. Далчев... Наистина е трудно да се изброят точните „попадения“ на критика Г. Цанев, работил дълго и всеотдайно в сложно и динамично време. Това дава основание на автора да подчертае сигурния му вкус, здравето му реалистично разбира за литературата, както и умението му „уверено да обходи множеството скрити и явни препятствия, стоящи пред всеки критик, и да увенчае своето дело с едни от най-ярките страници в българската литература“.

Наблюденията върху литературнокритическата дейност на Н. Фурнаджиев са интересни за нас най-вече поради конкретните оценки на поста за съвременни нему творци. Но без да подценявам критическите му усилия, не смятам, че те представляват магистрален проблем за литературната ни история. Магията на поетическото слово у Н. Фурнаджиев е толкова силна и властна, че не остава много място за критическите му прояви.

От трите очерка за критици най-цялостен е този за Б. Пенев най-вече с проблемите, които авторът поставя в него („Критикът — този самотен човек“). П. Анчев не е подминал някои от „коварните“, както той се изразява, въпроси, свързани с критико-оценъчната дейност на именития историк на българската литература. Защо — пита се авторът, — след като е бил съвре-

менник на едни от най-големите наши творци (Ив. Вазов, Пенчо Славейков, Петко Тодоров, П. К. Яворов и колко други още), Б. Пенев се е размишлял в повечето случаи с тях в оценките си за творчеството им. Наистина неудобен и труден въпрос. Но П. Анчев има смелостта не само да го постави, но и да търси адекватния му отговор. Той навсякъде подкрепта, че Б. Пенев е голям критик, но в литературноисторическите си изследвания. У него има повече „научно дирене на идеята, на процеса“, но той не е критик, способен по нагласа и устройство да „откликва пълноценно на всяко събитие, на всяка книга и явление“. И затова не е типичен „оценъчен критик“ като Вл. Василев например. И П. Анчев правилно ще го нарече „критик на анализа“, а не на оценката. Увлечен в дирене на „световната душа“, Б. Пенев не присема „тъглящия реализъм“ на новата българска литература, той му се струва груб, примитивен, лишен от духовна мощ. П. Анчев не остава, разбира се, при констатациите, а търси сложното и противоречиво обяснение на „коварните въпроси“. Уважавайки жаждата за напредък у Б. Пенев, желанието му да види българската литература европеизирана, П. Анчев не си прави илюзия, че това може да стане изведнъж, някак си набързо. Той е убеден, че традицията на Вазов, срещу която хвърлят толкова сили „младите“, се е оказала по-трайна и по-плодотворна. Но без противодействието на новото, без развитието на цялото тя би деградирала. „Така естетическите врагове — заключожава авторът, — без да искат, си подават ръце във времето и изгреждат заедно темелите на българската духовна култура.“

Във втората книга на П. Анчев безспорни са предпоставките към художествената проза — П. К. Яворов, Й. Йовков, Ст. Загорчинов, Ем. Станев, Ив. Петров. . . В наблюденията на автора над документалната проза на П. К. Яворов са изследвани подбудите на поета да участва в македонското освободително движение. Критикът се противопоставя на доякде еснафското обяснение, че Яворов отива в Македония, за да си „приготвявя биографията“. Отхвърля и съмненията в искрената любов на поета към българите отвъд Пирин. П. Анчев разглежда последователно двете книги на Яворов — „Гоце Делчев. Биография“ и „Хайдушки копнения“. Вярна е оценката му, че първата от тях е писана от „един все пак цялостен и ненапълно разколебан човек“. Изтъкната е безспорната заслуга на поета в разкриването на величието на Гоце Делчев като народен вожд, като човек и организатор на революционната борба.

„Хайдушки копнения“ е книга, писана в предломо за автора и време — след първите големи разочарования на Яворов като личност и като поет. В тях е търсено разрешението на много по-сложни естетически и нравствени проблеми. Яворов се въплъща от такива върховни въпроси като битието, смъртта, отчаянието. В „Хайдушки копнения“ според П. Анчев има повече наблюдения и повече прозрения. Изтъкнати са и безспорните художествени достойнства на книгата, както и майсторството на художника-документалист при изобразяването на четническия живот. Посочено е, че той е бил активен свидетел на събитията, а в някои случаи и участник в тях. И нещо друго много важ-

но, което критикът отбелязва: в „Хайдушки копнения“ Яворов е искал да реши и за себе си „някои нравствени и философски проблеми, занимаващи съзнанието му“. Тук се съдържат аналитични размисления за механизма на революцията, за народните маси и техните водачи и т. н. В своето изследване П. Анчев многократно се позовава на автори, които преди него са разглеждали прозата на поета, и не си присвоява ролята на първооткривател. Качество дефицитно, но достойно за уважение.

Някога Вл. Василев написа статия за военните разкази на Й. Йовков под впечатляващото заглавие „Маршът на победата и смъртта“. Сега П. Анчев търси други измерения за военната проза на големия наш белетрист — „Величието на труда и самопожертвуването“. Без да се стремил към изчерпателност, критикът създава представата за Йовковите селяни-воинци. Те са труженници-мъченици, които и на войната гледат като на трудна и отговорна работа. Но в статията се чувства известна затвореност, което създава впечатление за непълнота. Й. Йовков е разгледал някак сам за себе си — без паралели, макар и мимоходом с други наши писатели-баталисти от неговата епоха, като А. Страшимиров, Г. Райчев, Вл. Мусаков. Това са повече мои пожелания, а не упреци към автора, който и тук показва усет към словото и неговата магия.

Тази магия го е увлякла и той не е подминал Ст. Загорчинов и Р. Стоянов, които през наши дни по-рядко са обект на критическо внимание. П. Анчев с право защитава художествените твърдения на един Ст. Загорчинов, стремежа му да даде „нов живот на историята“. Посочени са завоеванията на писателя не само в историческата проза, но и в есета та му, някак си незаслужено поздравени. „Майстори“ на Р. Стоянов е класическа драма за нашата литература. Критикът е привлечен не само от блясъка на словото в нея, но и от нравствената проблематика, свързана със съдбата на творца, откъсал се от родината си, от началото.

Ем. Станев и Ив. Петров са сред любимите на критика съвременни белетристи. Статията „Жестокият свидетел“ познаваме от първата книга на П. Анчев. Тя получи добра оценка за оригиналното тълкуване на образа на Кольо Рачика от романовето епопея „Иван Кондарев“. По иначе стои въпросът с Ив. Петров. Критикът непрекъснато разширява и задълбочава своя интерес към него, проявява траен афинитет към този наистина „безпопаден реалист“ в съвременната ни литература. Но заедно с това Ив. Петров е тънък стилист, пластик и майстор на изящния художествен рисунок, великолепен познавач на българското село и това не е убияло от вниманието на критика.

В статията „Между доброто и злото, между красотата и порока“ П. Анчев е направил един нов прочит на творческия път на писателя. Тук внимание заслужава най-вече оценката за романа „Хайка за вълци“ (част I), която е изцяло положителна. (В последно време критикът допълни тази оценка със статия за целия роман.) П. Анчев разглежда „Мъртво въстание“ и „Хайка за вълци“ като два романа, в които „особеностите на Ивайло-Петровото творчество се проявяват най-ярко“. Тех-

ните най-важни достойнства и особености критикът вижда в пресъздаването на драмата на българския селянин. Тази драма е лишена от външен патос, но се отличава с дълбоко проникване в нейната социална същност и психологията на селската душа. Очертана е и перспективата на нейното развитие в бъдещето.

Оценявайки новата книга на П. Анчев, не би трябвало да подминаваме и написаното от критика за Петър Алипиев — малък, но верен и въздействащ портрет на човека и поета; както и кратката, но съдържателна статия за Н. Вапцаров — „Песента на човека“. Тя заслужава повече внимание най-вече заради опита да се вникне по-пълно в поетическия характер на поета-революционер и новатор, в неговата личност, чужда на чести душевни раздвоения, но лесно ранима, свенлива и скромна. Критикът изтъква и една от най-характерните черти в поезията на Вапцаров — любовта към машините. Тази любов е определена като „дълбоко човечна и искрена“, като черта на новия човек и проява не на някаква материална собственост, а както находчиво отбелязва авторът — на висша интелигентност.

Отношението си към съвременната литература критикът е изразил и в двете си статии „Литературата като свидетелство“ и „Памет за всекидневното“. В първата П. Анчев е подхванал наистина плодотворна тема, която заслужава повече труд и по-цялостно вникване, тъй като и историческите ѝ параметри, и обсегът на автори и явления са по-големи. В „Памет за всекидневното“ срещахме верни наблюдения върху мемоарната ни литература и нейното място в нашата съвременност като коректив на определени отрицателни социални и нравствени прояви.

Втората книга на П. Анчев поставя важния въпрос за тематичния обхват на един литературен критик, за регистъра на неговите професионални

интереси, за откривателските моменти в неговата трудна дейност. П. Анчев се отличава с определени тежнениа към литературната история. Той търси в нея личности и идеи, движението на цялото, борбата между старото и новото. Засега наблюденията му са повече върху отделни творци, а опитът със статията „Литературата като свидетелство“ подсказва за неизползвани докрай възможности.

Същевременно във втората му книга не е сещан и интересът към съвременната литература. Но сега той е някак си по-стеснен, по-малко са наблюденията му върху водещите творчески личности в нея. Прекалената вискателност може би, за която става дума в началото, съдържаността и приглушената възторженост са му попречили да види и други автори в нея. Не става дума за развиване на някаква всеядност, за безлично регистриране на литературните факти, а за грижливо отделяне на зърното от плевата, за търсене и откриване на нови таланти и дарования. Защото литературният критик не е само строг ценител, но и тълкувател на литературните факти и явления, не само съдник с прецизни везни, но и насърчител и откривател на крехки, но пълни с обещания за бъдещето дарования.

С това не подценявам постигнатото от П. Анчев в неговата втора книга, то е безспорно. Талантът и критическият му усет просто го задължават да разшири както своя обхват по отношение на съвременни автори и явления, така и да повиши степеня на критическия риск, което е предпоставка и за бъдещи точни попадения.

Любомир Стаматов

SOMMAIRE

Le 150ème anniversaire de la naissance de Vassil Levski

- Radoslav Radev — La mort de Vassil Levski — mythe et réalité dans la littérature bulgare 3
 Guéorgui Takhov — „Je me suis voué à ma Patrie. . .“ 11

• • •

- Liuben Guéorguiev — Comme pris sur le vif (L'univers des malheureux à la recherche de la justice de Mikhalaki Guéorguiev) 28
 Magdaléna Kostadinova — Quelques observations sur l'action dramatique chez Iordan Iovkov 39
 Roumiana Miléva — Traits caractéristiques du théâtre de Valéry Petrov 45
 Kaline Ianakiev — Les éléments mythiques dans le roman de Thomas Mann „Joseph et ses frères“ 54

Profilis

- Nicolas Ivanov — Une présence créatrice durable (Ivan Dinkov) 71

A travers la pensée esthétique mondiale

- Hans-Georg Gadamer — A propos des problèmes de la conscience esthétique 81
 Hans-Georg Gadamer — L'incapacité de communiquer 86

Communications scientifiques, souvenirs

- Ivan Vénédicov — Souvenirs sur Siméon Radev 91
 Roumène Ianovski — Youli Rosental (Portrait d'un humble poète) 96

A travers la presse étrangère

- Lu dans les revues littéraires du Portugal et du Mexique 107

Revue

- Svetosar Avramov — Recherche sur la poésie contemporaine („La poésie contemporaine“ par Ivan Popivanov) 110
 Iordan Kaménov — „Science-fiction et contemporanéité“ par Elka Konstantinova 112
 Anton Boyadjiev — Voyage dans le monde de l'urbaniste („Bogomil Raïnov“ par Svetlosar Igov) 113
 Liubomir Stamatov — „L'Homme et la parole“ par Panko Antchev 116

СП. „ЛИТЕРАТУРНА МИСЪЛ“ ПРИЕМА ЗАПУБЛИКУВАНЕ СТАТИИ С ОБЕМ ДО 40 СТАНДАРТНИ МАШИНОПИСНИ СТРАНИЦИ — 30 РЕДА ПО 65 ЗНАКА, В ДВА МАШИНОПИСНИ ЕКЗЕМПЛЯРА (ИЛИ ОРИГИНАЛ И КСЕРОКОПИЕ). АВТОРИТЕ ДА ПОСОЧВАТ ТРИТЕ ИМЕНА, АДРЕСА И ТЕЛЕФОНА СИ. РЪКОПИСИ, КОИТО НЕ ОТГОВАРЯТ НА ТЕЗИ ИЗИСКВАНИЯ, НЕ СЕ РАЗГЛЕЖДАТ ОТ РЕДКОЛЕГИЯТА

Адрес на редакцията: сп. „Литературна мисъл“, ул. „Чапаев“ 52, бл. 17, 1113 София, тел. 71—31 (вътр. 39—94)

© Институт за литература
при БАН
1987
с/о Juyautor, Sofia

Технически редактор *К. Иванова*

Коректор *Д. Спасова*

Дадена за набор на 16. VII. 1987 г. Подписана за печат на 12. X. 1987 г. Формат 70/100/16
Печатни коли 7,38 Издателски коли 9,56 Тираж 1650 Изд. индекс 11296
Годишен абонамент 12 лв. Отделна книжка 1,30 лв.

Печатница на Издателството на Българската академия на науките
1113 София, ул. „Акад. Г. Бончев“, бл. 6
Поръчка № 329